

FINN THORBJØRN HANSEN

KAN MAN UNDRE SIG UDEN ORD?

Design- og universitetspædagogik på
kreative videregående uddannelser

- med Designskolen Kolding som case

FINN THORBJØRN HANSEN

KAN MAN UNDRE SIG UDEN ORD?

Design- og universitetspædagogik på
kreative videregående uddannelser

- med Designskolen Kolding som case

AALBORG UNIVERSITETSFORLAG

”Man siger om Digteren, at han er Ordkunstner, udrustet med en særlig Ordfantasi, og ser deri det oprindelige Vidensbyrd om hans Bestemmelse. Men det er en følge af hans Bestemmelse. Det var Redskabet, han tildannede for at kunne omsætte sin Undren i synlige Tegn. Sproget var senere. Først var den himmelfaldne Undren, først den Udtrykskraft, som skabte Sproget.”

— Paul la Cour, Fragtmenter af en Dagbog (1950, s. 73).

”I undren træder jeg mere ud af fornuften på en måde...altså, jeg er jo på ingen måde flippet – (hun smiler og banker rytmisk i bordet med en knyttet hånd) – Jeg er naturvidenskabelig student og meget begavet, osv. – men det er bare ligesom om, at man er....i ét med det projekt, og det er nærmest en åndelig oplevelse. – Det er selvfølgelig ikke nogen ”åndelig oplevelse”, vel, men der sker bare noget, der er mere end det menneske, der sidder her. At projektet, sammen med mig, tager over. Og det er det, der sker i den der undren, som ikke er til stede i nysgerrigheden.”

— fra interview med Maria Kirk Mikkelsen, designunderviser på Designskolen Kolding, 2010

”Det tavse rum har ingen kølighed eller overbliksfornemmelse. Det er som en dans hvor krop, musik og scenografi er helhed og samklang. Ordet ”tavs” lyder nu pludseligt meget tomt, for det har absolut ikke noget som helst med tomhed at gøre, meget mere en fylldthed hvis det ord findes? I virkeligheden har det så stor betydning, at det også er det sted, som jeg indimellem i travl hverdag med mange gøremål, bliver hundeangst for, at jeg ikke mere kan finde hen til og ind i, for det er lige her, jeg føler mig mest intenst i live. Det er det sted, hvor jeg fyldes, indhenter mig selv, hvor alt omkring mig bliver helt og levende, og jeg kan indgå i en sammenklang med helheden. Helheden som er det, jeg er i gang med, min krop og bevægelser og omgivelserne, materialerne og svarene.”

— fra essayet Det tavse rum af Helle Graabæk, tekstildesigner og faglig koordinator på Designskolen Kolding

INDHOLDSFORTEGNELSE

Forord	8
Resumé	13
Indledning	18
<i>På vej mod et designuniversitet</i>	18
<i>Hvordan undgår vi, at 'akademiseringen' af designuddannelsen</i> <i>hæmmer den håndværksmæssige og kunstneriske udfoldelse?</i>	19
<i>Nye veje i designforskningen</i>	22
<i>Skabelsen af en alternativ og undringsbaseret</i> <i>design- og universitetspædagogik</i>	24
<i>Kort om undersøgelsens opbygning</i>	26

1. DEL: TEORETISKE VANDRINGER MED

PRAKTISKE INDTRYK..... 32

1. Designpædagogiske sonderinger 33

Hvor bliver min egen stemme af?..... 33

Giv os et sprog tilbage – den tavse og sanselige oplevelse af
form og dømmekraft 40 |

Radikal pædagogik i designundervisning 50 |

Dannelse (liberal education) til udsyn i designuddannelser 60 |

Opsummering og uddybende ledespørgsmål..... 66

2. Nye videns- og værensførståelser i designforskningen..... 71

Fra Design til Dasein 73 |

Fra Schön til Scharmer 100 |

Forskningsbegrebet bag de kunstneriske videregående
uddannelser..... 115

Tre former for 'Research-through-design' 132 |

En værens- og undringsorienteret forskning
'indefra' design..... 145

Opsummering og uddybende ledespørgsmål..... 157

3. Universitetspædagogiske sonderinger 160

Hvad er i grunden et universitet? Hvad vil det? 160 |

Hvad vil forskningsbaseret undervisning sige? 170 |

Innovativ faglighed og akademisk dannelse på
universiteterne 195 |

Den ontologiske vending i højere uddannelsesforskning og
vejledningsdidaktik..... 210

Fænomenologiske snapshots fra arkitektskolernes
adjunktpædagogikum..... 222

Opsummering og uddybende ledespørgsmål.....	238
2. DEL: AT FREMKALDE INDTRYKKET	242
4. Design af aktionsbaseret forskningstilgang på DK	243
'Kundskabs- og undringsværkstedet' som aktion-ind-i-feltet.....	248
Erfaringer fra Kundskabs- og undringsværkstedet på DK.....	266
5. To fortællinger fra en designunderviser og en designstuderende	283
At opleve kærlighed til, i og med et designfag.....	283
Designprocessen som håb og længsel efter 'at falde i hullet'	301
6. Hvad er undren i en designfaglig sammenhæng?	308
Designerens og designunderviserens erfaring af undren	308
Kan man undre sig uden ord? – et nonverbalt undringseksperiment.....	333
Tilbage til filosofiens syn på undren og forundring	346
7. Blikke ind i det fænomenologiske mørkekammer	368
Det tavse rum og den stille taknemmelighed	375
Det handler om sandhed og mødet med 'designer-jeget'	378
At lytte med en ydmyg opmærksomhed og med skitser der åbner	386
At væbne sig med usikkerhed.....	389
Var det designprocessens 'sorte hul'?	393
Da jeg skar hovedet af.....	396
En indre glød eller hvad betyder motivation i grunden?.....	401
Hans billeder af hidsighed er fyldt med musik, der rører mig... ..	406
Undervisningen skal genopfindes hver gang, man møder de studerende	408
Vejen bliver til, mens man går – en dansk designerfaring i Kina	413
8. Skitser til en undringsbaseret designpædagogik.....	422
Giv os et sprog til at kunne tale om vores pædagogik.....	422
At drage omsorg for de studerende også i de sårbare processer ..	426
Designpædagogik som det at designe designere.....	434
Filosofien, kunsten og 'de store fortællinger' som fremkaldervæsker	457
Eksperimentet, legen, eksemplet og det dialogiske undringsfællesskab	470
At vejlede til kanten af det visse og udsynet til det uvisse	

– gennem undren	477
<i>De Fire Stemmer som model for en undringsorienteret designpædagogik</i>	483
<i>Dokumentation, ledelse, skolekultur og tid til fordybelse</i>	492
3. DEL: EN UNDRINGSBASERET UNIVERSITETSPÆDAGOGIK	502
9. Konklusion og perspektivering	503
<i>De Fire Stemmer som model for en alternativ universitetspædagogik</i>	503
<i>Fire grundforståelser af innovation</i>	506
<i>Fra praksis epistemologi til praxis ontologi – fra mode 2- til mode 3-forskning</i>	510
<i>Designerens levede designfilosofi og forskningspoetik</i>	512
<i>Akademisk dannelse, designpædagogik og 'wonderlabs' på universiteterne</i>	517
10. Anbefalinger for Designskolen Kolding og inspiration til andre kreative videregående uddannelser	522
<i>Forholdet mellem forskning, udvikling og uddannelse på DK</i>	523
<i>Forholdet mellem DK og omgivelserne/profilering ud ad til</i>	529
<i>Forholdet mellem designpædagogik og universitets- og innovationspædagogiske udfordringer i det kreative videnssamfund</i>	530
Referencer	532

FORORD

I 1983 skrev den amerikanske professionsforsker Donald Schön bogen *The Reflective Practitioner. How Professional Think In Action* (Schön, 1983). Bogen blev banebrydende for, hvorledes man kan tænke og forske i professioner fra et praksis- og handlingsorienteret perspektiv. I dag henvises der fortsat jævnligt til denne bog både inden for nyere konstruktivistisk og pragmatisk læringsteori og professionsforskning som sådan.

Donald Schön fik øje på en måde at tale om og reflektere over professionelle praksisser fra et 'nede-fra-og-op'-perspektiv, der værdsætter de refleksioner, vidensformer og vurderinger, der trækkes på og sker og opstår 'in action', mens den professionelle står midt i den konkrete handling og udfører en funktion.

Inden for designforskningen har Donald Schöns bog haft en stor indflydelse. Schöns tænkning hjalp designerne til at finde et sprog, der kunne fremhæve designerens egen daglige og ofte nonverbale praksisser til også at være steder for unikke erkendelsesprocesser. Schön gjorde det forståeligt, at man også kan 'tænke med hænderne', og med Donald Schön kunne de argumentere for, at der også finder en særlig 'forskning' sted i de formgivende og artistiske processer 'in the making'. Særlig er begreber som 'reflection-in-action' og 'the backtalk of the situation' – altså at man også i en vis forstand indgår i en dialog med materialet, illustrationen, værket, når man arbejder som designer – begreber som har været værdifulde for udvikling af designforskningens egen forståelse af 'Research-with-and-through-Design'.

Nærværende bog *Kan man undre sig uden ord? Design- og universitetspædagogik på kreative videregående uddannelser* kan ses som et opgør med og kritisk kommentar til Donald Schöns tænkning, og især den pragmatiske og konstruktivistiske lærings-, professions- og designforskning, der fulgte siden hen.

Man kan være i praksis – 'in action and in the making' – på grundlæggende to forskellige måder: 1) en funktionel og problemløsningsorienteret måde, som Schöns praksis-epistemologiske tilgang lægger op til trods hans nuancerede angreb på den problemløsningsstilgang, der er styret af en teknisk rationalitet, og 2) på den anden side en eksistentiel og forundringsorienteret måde.

Som designer må man både kunne være funktionel- og problemløs-

ningsorienteret på den ene side, og selvforglemmende og kunstnerisk optaget af materialet og værket på den anden side. 'Materialet' – f.eks. tekstilet i tekstildesignerens hænder – taler også tilbage ('the backtalk of the situation') på forskellig måde alt efter, om du står i et mere pragmatisk-konstruerende og funktionelt-eksperimenterende forhold til materialet, eller om du står i et mere værensmæssigt og artistisk og forundringsbåret forhold til materialet.

'Reflection-in-action' er således, som nærværende bog vil vise, ikke det samme som 'wonder-in-action'. Og hvor Schön og nyere pragmatisk og socialkonstruktivistisk tænkning vil tale om vidensproduktion og meningskonstruktion (the 'meaning making paradigm') vil man med den mere eksistensfilosofiske og fænomenologiske tænkning, som nærværende bog trækker på, i stedet tale om visdom (vidensproduktion i human- og kulturvidenskab hviler altid allerede også på en æstetisk, etisk og eksistentiel grund) og meningsmodtagelse (the 'meaning receiving paradigm').

Ikke at disse to forskellige tilgange nødvendigvis bør ses som modsætninger – for designerens vedkommende er det et *must* at kunne tænke med og fra begge positioner! – men både i nyere professions-, lærings- og designforskning er vægten i dag for entydigt lagt på førstnævnte, og derved overses en vigtig eksistentiel og værensmæssig dimension i professionsudviklings-, lærings- og designprocessen.

Dette er en central konklusion og et resultat af den undersøgelse og det aktionsforskningsprojekt, som bogen *Kan man undre sig uden ord?* bygger på. Bogen har som case for undersøgelsen et udviklingsforløb på Designskolen i Kolding.

I 2009 inviterede skolens rektor, Elsebeth Gerner Nielsen, mig til et forskningsmæssigt samarbejde omkring spørgsmålet om, hvorledes man kunne tænke en utraditionel universitetspædagogik og måde at imødekomme det ministerielle krav om en øget akademisering af designskolerne. Hvis designskolen i fremtiden skulle opnå akkreditering som en kreativ videregående uddannelse med universitetslignende status, hvordan kunne man da tale om og opkvalificere forsknings- og pædagogikforståelsen, så det kom på universitetsniveau, *uden* at det samtidigt ødelagde den fine og fagligt højt kvalificerede kunsthåndværkereskspertise og de unikke praktiske, nonverbale, intuitive, kropslige og taktile indsigter og formgivningsforståelser og de særlige designpraksisser, som over mange år og generationer af designfagligheder er bygget op på Designskolen Kolding og i design-

fagligheden som sådan.

Elsebeth Gerner Nielsen havde på det tidspunkt læst min bog *At stå i det åbne. Dannelse gennem filosofisk undren og nærvær* (Hansen, 2008) og fandt der en måde at tænke en praksis- og undringsbaseret forsknings- og undervisningstilgang, som hun fornemmede kunne være frugtbar at arbejde med i forhold til at gentænke og opkvalificere forsknings- og pædagogikforståelsen på Designskolen Kolding (fremover nu DK).

Særlig var det den fænomenologiske og undringsorienterede tilgang, som hun fandt interessant, idet den tænkte ud fra et 'nede-fra-og-op'-tilgang, hvor akademisk teori og videnskab ikke fra starten spiller førsteviolinen, men derimod praksis og de konkrete levede erfaringer og personlige undringer som opstår, når man som designer eller designstuderende er dybt optaget af et konkret designprojekt og står med materialet i hånden og arbejder med det.

Resultatet af det indledende samarbejde blev udformningen af et projekt og en pilotgruppe af ti designundervisere, der over tre år skulle arbejde med undringsbaserede og sokratiske refleksions-, samtale- og skriveøvelser og praksisser og derfra udvikle alternative undervisnings- og vejledningsformer, der havde rod i og retning mod designernes egen og skolens og de designstuderendes egen virkelighed og udfordringer.

I dag har denne pilotgruppe lært, hvorledes man fænomenologisk og hermeneutisk arbejder og 'fremkalder' sprogligt de levede erfaringer fra 'det tavse rum' i de selvforbyggende og kreative designprocesser, og hvorledes disse erfaringer og 'fremkaldelser' også kan lede til genuine undringer af mere eksistentiel og filosofisk karakter, som kan være inspirerende og indsigtsgivende i de videre designprocesser.

Men én ting er, hvad pilotgruppen lærte i mødet med de fænomenologiske og hermeneutiske undringspraksisser, noget andet er, hvad der udviklede sig og opstod som nye erkendelser, da de først selv begyndte at arbejde med det og forholde det til egen virkelighed og visioner for godt design og gode designprocesser. Resultatet er ret enestående. Det er en fascinerende og forunderlig oplevelse som læser at få lov til at kigge ind i designværkstedet, mens det foregik 'in the making'. Det mærker og ser man gennem deres fine fænomenologiske essays og 'snapshots' fra disse processer. Her artikuleres en 'inderside-forståelse' af designprocessen, som også peger på momenter og forhold, der også gør sig gældende i kreative og artistiske formgivningsprocesser gene-

relt, og som derfor også kan være lærerigt at kende til. Også for folk, der ikke selv er designere eller ønsker at blive designere. For et andet vigtigt resultat af samarbejdet med og forskningsprojektet på DK var, at vi her stødte ned til en grund og nogle væremåder i en kreativ og artistisk lærings- og dannelsesproces, som også andre kreative videregående uddannelser og professioner kan lære af.

Bogen henvender sig derfor ikke kun til designere og arkitekter og kreative uddannelsesinstitutioner, der knytter sig til mere almindelige kunstneriske uddannelser, men i høj grad også til universiteterne, professionshøjskolerne og ledere, uddannelsespolitikere, konsulenter og professionelle bredt set, da disse jo også – på forskellig vis – i disse år leder efter nye veje og praksisser til at forstå, opbygge og udfolde kreative læringsmiljøer og innovative fagligheder, der kan få forskere, undervisere, professionsudøvere og de studerende til at tænke og handle mere kreativt og originalt nytænkende.

Og det er i særdeleshed hér, at fænomenerne den sanselige stemte og kunstneriske forundring, og den kontemplative og eksistentialfilosofiske undren, bliver centrale omdrejningspunkter, hvis vi virkelig vil forstå, hvad der er brændstoffet og kilden til genuin nytænkning og nyskabelse.

At undre sig på en problemløsende og årsags- og forklarings-søgende måde (som er gængs i almindelig universitets- og professionsundervisning) er nemlig ikke det samme som at være i en kunstnerisk forundring og en eksistential og filosofisk undren. Dette vil blive tydeligt i denne bog. Det er også håbet, at bogen vil kunne være inspirerende for, hvorledes man i videregående uddannelsessammenhænge og professionsudvikling i professionelle sammenhænge kan skabe forskellige rum og praksisser for sådanne former for væren og undren. Og at bogen bredt vil kunne ses som et indlæg i den aktuelle diskussion om 'the ontological turn in higher education' (Barnett, 2005), og hvorledes vi i højere grad også må indtænke den eksistentielle og værensmæssige dimension i de videregående uddannelsers pædagogik og professionsudvikling generelt.

Jeg vil gerne sige rektor Elsebeth Gerner Nielsen, uddannelsesleder Lone Dalsgaard og kultur- & kommunikationschef Mette Strømgaard Dalby en stor tak for den åbenhed, interesse og gæstfrihed, som jeg har oplevet i de tre år, jeg har gået til og fra designskolen. Det har været nogle dybt inspirerende oplevelser for mig at møde designerens og

designunderviserens på mange måder magiske og forunderlige verden. Men vigtigst er dog at få videregivet min store og varme tak til pilotgruppens deltagere, som var: Ulla Ræbild, Helle Rude Trolle, Oliver Streich, Kirsten Bonde Sørensen, Anne Louise Bang, Kent Laursen, Maria Kirk Mikkelsen, Rikke Hansen, Morten Cramer Buch og Helle Graabæk. Tak for de mange engagerede, åbenhjertige, visionære og tillidsfulde, sårbare, undrende og værdifulde erfaringsudvekslinger og samtaler, som vi har haft i løbet af møderne og workshopsene i disse tre år. Uden dem var dette projekt og denne bog aldrig blevet til.

Ligesom jeg også vil sige tak for de interviews, jeg fik med fem 5. årsstuderende på DK, og de fem studerende fra 'undringseksperimentet', som Helle Trolle og Anne Louise Bang stod for, og ikke mindst en stor tak til den nu færdiguddannede designer Brian Frandsen, der afsluttede sin uddannelse på DK i 2012. Han gav inspirerende og indsigtsfulde fortællinger og erfaringer og tanker fra sit ophold på DK og egen designskabelsespraksis i forbindelse med hans af skolen udvalgte designprojekt til den internationale designmesse i Milano 2012.

Også tak til designforsker Thomas Markussen fra DK, der gav mig indsigtsfulde indblik i den måde DK driver og forstår 'Research-thorough-Design'.

Og endelig en stor tak til designforsker Per Galle fra Kunstakademiets Designskole og ledelses- og organisationsforsker Arne Carlsen fra Norwegian Business School for grundig gennemlæsning og indsigtsfulde kommentarer og forslag til forbedringer under udarbejdelsen af bogen. Og til Pernille Herold fra Aalborg Universitetsforlag og designer Birk Marcus Hansen for et godt og tålmodigt samarbejde omkring opsætning og layout af bogen.

Finn Thorbjørn Hansen,
Professor i filosofisk og dialogisk praksis
Center for Dialog og Organisation, Aalborg Universitet
Den 15. december 2013

RESUMÉ

Denne undersøgelse har som formål at undersøge, hvorledes der kan tænkes og udvikles en praksis for en alternativ universitetspædagogik på Designskolen Kolding.

Med kravet om en akkreditering og akademisering af design- og arkitektskolerne fulgte der også en bekymring for, at de håndsværksmæssige, kreative og kunstneriske design- og formprocesser ville blive nedtonet eller overset.

Hvorledes tænke og praktisere 'forskningsbaseret undervisning', når man – som Designskolen Kolding ønsker – særligt vil tage udgangspunkt i en praksisbaseret Research-through-Design, dvs. hvor forskeren selv er designer og derfor kan forske i egen praksis? Hvad kendetegner en sådan insider-forskning eller 'nede-fra-og-op'-tilgang til designarbejdet i modsætning til den traditionelle universitære og teoribaserede 'oppe-fra-og-ned'-tilgang og Research-on-Design, hvor der anvendes teoretiske begreber og forståelser på designpraksissen? Begreber, teorier og metoder, der som oftest er hentet uden for designerens livsverden og fra videnskabelige discipliner som f.eks. kunsthistorie, sociologi, antropologi, semiotik, psykologi eller fagfilosofien.

På baggrund af nye fronter og tiltag inden for designforskning og higher education research, der peger på vigtigheden af 'den ontologiske dimension' i henholdsvis design- og dannelsesprocessen, er denne undersøgelses tese, at en alternativ universitetspædagogik på en designskole, eller generelt videregående uddannelser, der vil inddrage den kreative og nyskabende tænkning, i særlig grad må medtænke værnsdimensionen i undervisningen og vejledningen og de workshops eller studio, der vil inddrage en praksisbaseret forskningstilgang. Med til denne tese knytter sig yderligere den antagelse, at en sådan værensorienteret designforståelse i særlig grad kan kaldes frem gennem en indfalds- og undringsorienteret tilgang af henholdsvis en fænomenologisk og sokratisk karakter.

Der vil blive argumenteret for, at de håndværksmæssige, kreative og kunstneriske design- og formprocesser kræver en evne og parathed af designeren til at 'stå i det åbne og usikre' og derfra – fra en grundlæggende forundring og inspiration – at lade sig lede af en 'berørt ikke-viden', der både kan give designeren et større indblik i og en bedre sproglighed for den tavse, intuitive og praktiske kundskab, som primært knytter sig til det håndværksmæssige i designerens arbejde, men også for 'det-endnu-ikke-tænkte' eller 'endnu-ikke-skabte', som hverken ligger i designerens hidtidige tanker og ideer eller i designerens nuværende kun-

nen og praksis eller i de faglige praksisfællesskaber med andre designere. Det er, når man vil give plads til og opnå en modtagelighed for 'det nyes kommen', at man ifølge denne undersøgelse med fordel kan gøre brug af en indfalds- og undringsbaseret tænkning og praksis. Det foreslås således, at der skelnes mellem den nuværende konstruktivistiske tilgang til 'research-through-design' på DK og en værensensorienteret tilgang til 'research-through-design'.

I det konkrete aktionsbaserede forskningsprojekt, hvor 10 design-undervisere i perioden fra 2009-2012 var lejlighedsvist involveret, afprøves forskellige tilgange til en sådan værensensorienteret forskning 'gennem' eller særlig 'inde fra' design via forskellige former for sokratiske og fænomenologisk-hermeneutiske dialog-, skrive- og undringspraksisser under ledelse af Finn Thorbjørn Hansen. Her har målet været at undersøge, hvorvidt sådanne forskellige undringspraksisser kan give stemme og større forståelse for værendsdimensionen og de tavse, intuitive og kropslige praksiskundskaber såvel som de mere inspirative, imaginative, eksistentielle, artistiske og kreative søgebevægelser ud i det ukendte, der er på spil i en designpraksis og designtænkning.

Resultatet har bl.a. været på det teoretiske plan, at undersøgelsen overordnet set peger på visse begrænsninger ved den **praksis epistemologi** og det ideal om 'den reflekterende praktiker' og 'reflection-and-knowledge-in-action', som Donald Schön og store dele af designforskningen trækker på. Hvor Schöns i dag berømte og meget anvendte bog *Den reflekterende praktiker* fik den professionelle til at værdsætte en praksisbaseret og funktionel-orienteret refleksionsproces 'in-action', er nærværende bog en kritisk kommentar til denne bog og et bud på, hvorledes den professionelle også kan og bør inddrage den mere værensmæssige og eksistentielle dimension i professionspraksissen og ud fra en undringsproces 'in-action and in the making'.

Der er, viser undersøgelsen, både i teori og gennem fænomenologiske beskrivelser, således forskel på 'reflection-in-action' og 'wonder-in-action'. Der tales i undersøgelsen forskningsmæssigt fra et andet sted end den praksis epistemologi, som Schön og meget konstruktivistisk praksis- og professionsteori i dag taler ud fra. Dette andet sted kalder jeg for praxis ontologi, og denne tænkning bygger bl.a. på den eksistentielle fænomenologi og på Gadammers filosofiske hermeneutik.

Undersøgelsen viser også – i den udviklede teori såvel som gennem de praksisbeskrivelser og udtalelser, som pilotgruppen af design-undervisere er kommet med under det aktionsbaserede forskningsprojekt – at en sådan undringsorienteret tilgang og praxis ontologisk forståel-

sesramme fordrer, at designeren eller den designstuderende indgår i en transformativ dannelsesproces, hvor designeren eller den designstuderende udvikler og finder et personligt udtryk for, hvad i undersøgelsen bliver beskrevet som vedkommendes personlige 'designpoetik'.

Vejen til en sådan personlig udviklet 'designpoetik' (som er noget andet end en personlig udviklet designteori og designfilosofi) vil oftest gå via erfaringsudvekslinger og fælles refleksioner over og undringsfællesskaber fra fænomener, dilemmaer, udfordringer, berørtheder og længsler, som tavst er på spil og i spil i designerens eller designunderviserens eller den designstuderendes hverdag og kreative og faglige møder og dialoger med materialet og med hinanden. Designpoetikken er en måde for den studerende og forskeren til at finde ind til det, som i undersøgelsen også bliver kaldt 'det kunstnerisk og filosofiske viberative lag' i designerens eller arkitektens arbejde.

I nærværende undersøgelse vil der således også – fra disse erfaringsudvekslinger og undringsfællesskaber i pilotgruppen og fra de designstuderende, der også deltog – være eksempler på sanselig stemte udtryk for og 'fænomenologiske snapshots' fra begivenheder, møder og fænomener, der synes særlig at være essentielle i en kreativ designproces og tænkning. Disse iagttagelser og fænomenologisk-hermeneutisk udvundne beskrivelser og undringer fra designerens og designunderviserens livsverden er at betragte som 'fund', idet disse unikke artikulationer fra en levet designpraksis også kan ses som **forløsninger** af indsigter af en ellers tavs og kropsliggjort viden såvel som grænseerfaringer fra mødet med det 'felt' eller 'zone', hvorfra inspirationen, indfaldet og 'det nyes kommen' udspringer.

Endelig giver denne undersøgelse også ideer og anbefalinger til, hvorledes man i praksis og i fremtiden kan etablere en alternativ og undringsbaseret universitetspædagogik på Designskolen Kolding som på såvel andre kreative videregående uddannelser. Dog skal en sådan undringspædagogik på DK ikke ses som 'pladsrydder' for de mange andre designpædagogikker, der bevidst eller ubevidst altid også er i spil blandt et lærerkollegium på ca. 20 fastansatte designundervisere og lektorer og dertil 10 værkstedsledere med undervisning og ca. 50 løst ansatte gæstelærere. Men det er et håb, at man bl.a. med denne undersøgelse vil finde incitament til at udvikle nogle konkrete og overordnede pædagogiske strategier på Designskolen Kolding og ikke mindst nogle formelle strukturer og forhold, der kan muliggøre den nødvendige og fortløbende samtale og erfaringsudveksling omkring designpædagogik og pædagogisk udviklingsarbejde på DK. Dette efterlyses i dag af pilotgruppens design-

undervisere på DK.

Og, det er min anbefaling, at man i disse overordnede pædagogiske visioner og strategier og konkrete tiltag konsekvent også medtænker den undringspædagogiske dimension. En dimension, der også betyder, at man så på DK må give mere plads til mødet med filosofien, kunsten og de Store Fortællinger som ressourcer og klangbunde for den eksistentielle dannelsesproces, som den designstuderende (og den kommende designforsker) også må arbejde bevidst med.

Nærværende undersøgelse kan læses som et anslag til en sådan mulighed og udvikling. Det er så op til ledelsen på DK samt deres undervisere og designstuderende, hvorledes disse undringspraksisser i verbale og nonverbale variationer i fremtiden kan videreudvikles og implementeres i designundervisningen og designvejledningens hverdag.

Genstanden for denne undersøgelse er altså nogle pædagogiske udviklingsprocesser på DK, men overordnet set kan disse erfaringer fra DK blot ses som et eksempel og som en case for nogle mere almene betragtninger over, hvorledes man kan udvikle en alternativ form for universitetspædagogik eller pædagogik på videregående uddannelser, der ønsker at fremme en mere kritisk-tænkende, sanseligt-undrende og kreativ og innovativ faglighed. Skulle denne undersøgelse derfor også vække interesse blandt planlæggere, ledere, universitetspædagogiske forskere eller undervisere og konsulenter, der arbejder med eller på universiteterne og andre videregående uddannelser og professionsuddannelser som f.eks. professionshøjskolerne, så er det jo godt, og vel ikke så overraskende. For både universiteterne og professionshøjskolerne søger i disse år ud mod det tværfaglige, kreative og innovative felt for derude at møde en 'ikke-viden', der kan være kraftcenter for en nytænkning og nyskabelse også inden for deres forsknings-, professions- og uddannelsesfelter. Omvendt viser nærværende undersøgelse også, at designskolerne – når det gælder universiteternes syn på akademisk dannelse – også kan tage ved lære af dem, især når det gælder den mere **etisk-eksistentielle dannelsesforståelse**.

Så noget kan designskolerne og de kunstneriske videregående uddannelser i deres akkrediterings- og opkvalificeringsarbejde lære af universiteterne, men denne undersøgelse viser også, at vejen til den gode og kreative 'akademisering' og akkreditering af nutidens videregående uddannelser ikke kun behøver at gå **fra** universiteterne til f.eks. designskolerne eller professionshøjskolerne, men forhåbentlig også omvendt, således at designskolerne og de andre kunstneriske videregående uddannelser måske kan skabe en vigtig og nødvendig nytænkning i forhold til

universiteternes egen universitetspædagogik og idé om akademisk dannelse og forskningsbaseret undervisning.

At forstå og at kvalificere forholdet mellem undren, kreativitet og dannelse er og bør vel også være et centralt anliggende på universiteterne og professionshøjskolerne såvel som på de kunstneriske videreuddannelser.

Denne undersøgelse på Designskolen Kolding giver et bud på dette og er som sagt blot et eksempel på, hvordan man også kunne tænke anderledes i de andre uddannelser og professionssammenhænge.

INDLEDNING

På vej mod et designuniversitet

I februar 2012 kunne bestyrelsesformanden for Designskolen Kolding, Mads Nipper, med stolthed annoncere i årsskriftet for Designskolen 2011, at 2011 var året, hvor den første årgang nogensinde af dimitterende kunne kalde sig 'cand.design'. Designskolen var gået fra i 1996 at være en kunsthåndværkerskole til at blive en designskole over årene, og fra 2010 blev Designskolen Kolding så også officielt akkrediteret som en kunstnerisk videregående uddannelse med universitetslignende status – og dermed godkendt til at kalde sig et 'designuniversitet' med dertil hørende designforskningsmiljøer og designforskningskoler.

Bestyrelsesformanden noterer sig med glæde, hvorledes det er lykkedes designskolen i årene op til den endelige akkreditering at foretage en kraftig ekspandering af forsknings- og udviklingsaktiviteterne på skolen. Og disse hastigt voksende områder inden for designforskningen og den designfaglige og kunstneriske udviklingsvirksomhed er ikke blevet mindre siden 2011.

Hvad Mads Nipper så vælger at gøre opmærksom på er, at disse to områder blot må ses som to af de i alt tre søjler, som designskolen står på: Forskning, udvikling og uddannelse. Disse tre områder og aktiviteter bør, hævder han, være tæt flettet sammen på en designskole. *"Nu handler det om at få de to hastigt voksende områder integreret med uddannelsen, så væksten gavner skolen som helhed"*, slutter han de indledende ord i årsskriftet for 2011.

Den person, der har ført Designskolen Kolding trygt i havn, når det gælder om at få designskolen opkvalificeret og klar til den akkreditering, som skete i årene 2009-2010 og som resulterede i, at Designskolen Kolding nu kan kalde sig en forskningsinstitution på linje med andre universiteter, er professor Poul Rind Christensen fra Center for Design, Kultur og Management på Syddansk Universitet. Han var i denne periode og frem til august 2011 ansat som forskningsleder på Designskolen Kolding, og fik på systematisk vis indsamlet og struktureret og beskrevet den forskning, der var på designskolen i den periode og skrevet den rapport, som akkrediteringsrådet senere godkendte.

I designtidsskriftet *Inform* (2/12) advarer han dog imod, at designskolerne med denne nye åbning mod forskningsverdenen kan risikere at "disciplinere" og meritere sig for meget i forhold til de akademiske forskningsfonde. Designskolerne og designforskningen skal og kan noget andet end universiteterne, siger han. På designskolerne er det ikke

den skriftlige afhandling og ordet, der står centralt, men det visuelle og taktile og den kreative og kunstneriske formgivningsproces. Derfor må der forskes på en lidt anden måde og ud fra en forskning, der er tonet og inspireret af den kunstneriske og kreative designtænkning og designpraksis.

Det unikke ved designtænkningen er, siger han, at tænkningen sker gennem design og diverse designprocesser. Og således må designforskningen primært også foregå *gennem* designerens eksperimentelle og formgivende metoder, visualiseringer mm. Opstår der i ønsket om at blive set og respekteret som en forskningsinstitution en for stor kløft mellem forskning og den kunstneriske udviklingsvirksomhed på designskolerne i fremtiden, har man tabt chancen for at bidrage forskningsmæssigt med noget unikt og særegent i forhold til de traditionelle universiteter. Som Poul Rind Christensen skriver: *"Hvis designforskningen skal bevare sin egenart og sin nytte for designerhvervenes praksisudvikling, er der brug for præcis det modsatte – at bringe den kunstneriske udviklingsvirksomhed og forskningen i tæt samspil."* (Rind Christensen, 2012, s. 38)

Hvordan undgår vi, at 'akademiseringen' af designuddannelsen hæmmer den håndværksmæssige og kunstneriske udfoldelse?

Formålet med nærværende undersøgelse, som oprindelig i 2009 lå som faglig baggrund for igangsættelse af nærværende forsknings- og udviklingsprojekt, var derfor at undersøge, hvorledes man bedst kunne undgå de beskrevne farer for, at akademiseringen skulle ødelægge vigtige værdier ved traditionel designundervisning.

Målet for forsknings- og udviklingsprojektet var derfor at undersøge, hvilke aktioner, initiativer, forhold og rammer, der skulle iværksættes og undersøges for at opfylde ovennævnte formål. En grundidé bag undersøgelsens mål var, at der nok måtte udvikles en alternativ form for universitetspædagogik end den, man finder på de traditionelle universiteter, da sidstnævnte primært tænkes ud fra en teoribaseret og ikke særlig sanselig, håndværksmæssig og artistisk tilgang.

Derfor blev følgende forskningsspørgsmål udgangspunktet for forsknings- og udviklingsprojektet:

Hvorledes man kan tænke og udvikle en utraditionel universitetspædagogik på en designskole, hvor målet er, at den 'nye akademisering' også formår at fastholde og måske yderligere kvalificere den tavse, håndværksmæssige og

kunstnerisk-intuitive og eksistentielle del af designprocessen og dets produkt, som synes at være en uomgængelig og afgørende driv- og inspirationskraft i designerens arbejde.

Det udfordrende ved at inddrage den kunstneriske udviklingsvirksomhed i designforskningen er netop at lade det kunstneriske komme til orde på dets egne præmisser; at give det en egen taletid, så at sige. Men netop den kreative og kunstneriske formgivningsproces er kendetegnet ved en form for tavs, intuitiv og kropslig viden, hvor man – som designere, arkitekter og kunstnere selv udtrykker det – 'tænker med hænderne' (Pallasmaa, 2009).

Følgende underspørgsmål dukkede hurtigt op ved projektets start: Hvorledes kan man da på forskningsmæssig vis komme i dialog med og få denne 'tavs viden' i tale? Kræver det nogle særlige forskningsmæssige metoder? Kræver det nogle bestemte refleksionspraksisser? Kræver det et særligt udviklet sprog eller måske lige frem en særlig form for sensitivitet og 'dannelse' (dyder, holdninger, attitude) af designforskeren for, at de væsentlige erfaringer og fænomener i designprocessen og den kunstneriske skabelsesproces vil vise sig?

Og undervejs i forskningsprojektet trådte særligt nogle spørgsmål og undringer frem, som blev ledende spørgsmål for den videre undersøgelse: Vil materialet, stoffet, designartefaktet, åbne sig og tale tilbage på forskellig vis afhængig af, hvorledes man ankommer til eksperimentet? Vil man høre og se forskelligt alt efter, om man ankommer ud fra en klar vilje til at undersøge og en veldefineret forestilling og forventning om, hvad det er for et problem, som man vil undersøge, eller om man ankommer med en uklar forestilling om, hvad det i grunden er, man vil? På hvilken måde kan man lade sig lede af en fornemmelse for, hvad det er, som *kalder* på én som designer og kunstner ved eksperimentets start? Er der – fænomenologisk set – forskel på, om man som designer står i henholdsvis et nysgerrigt, undersøgende eller undrende forhold til eksperimentet og den verden eller det, der optager én?

Midt i forløbet begyndte der at tegne sig nogle erfaringer og delvise svar især på det sidstnævnte spørgsmål. Ja, lød nu tydingen. Fænomenologisk og filosofisk set ser det ud til at give mening at skelne mellem at være nysgerrig, undersøgende og undrende. I den grundlæggende undren og forundring står man i verden og i en relation til verden, hvor man så at sige er 'taget af den'. Man er på mærkværdig vis ramt i hjertet og slået med tavshed for et kort øjeblik. Noget forunderligt og under-

fuldt har indfundet sig, og man må da tie for bedre at kunne se og høre – og måske også bedre forstå dette 'under'. Øjeblikket, hvor 'underet' og undringen sker, er kendetegnet ved en grundlæggende åbenhed og ikke-intentionalitet.

Som designeren og designunderviseren Ulla Ræbild i et interview med undertegnede i november 2010 sagde:

Undren er mere noget, der kommer til én. Altså det henvender sig. Når det henvender sig. Og jeg oplever det som mere iboende. Det er ikke altid på valg. Hvor nysgerrighed mere er noget, hvor man kan vælge at gå hen til det, som har fanget ens opmærksomhed. Men undren er lige som noget, som man ikke kan komme af med. Der er et eller andet, der er flyttet ind i én, ikke?

Men spørgsmålet blev da, om denne sondring mellem f.eks. nysgerrighed og undren, eller det undersøgende og det undrende, er af nogen større relevans eller betydning for designforskeren og designunderviseren?

Det blev denne undersøgelses tese, at en sådan sondring *har* betydning, hvilket også vil fremgå senere i bogen gennem designundervisernes iagttagelser og fremskrivninger af og refleksioner over egne erfaringer. Men hvis det er tilfældet, hvad kan vi så mere alment sige om betydningen af en undringsbaseret og undringsorienteret designpædagogik og tænkning? Derom handler undersøgelsens første og teoretiske del.

Det særegne og interessante ved designeren er, at de – ligesom kunstneren og filosofen – vil gøre sig lydhøre over for det, som endnu ikke er. Men designeren forbliver ikke kun i en lytteposition og som en mediator for det-endnu-ikke-tænkte og endnu-ikke-skabte. De bringer også det nytænkte og nyskabte ind i funktionelle og fornuftige og samfundsnyttige rammer gennem udvikling af helt konkrete produkter og koncepter, som erhvervsliv og offentlige institutioner med interesse for udvikling af inkrementel ('de små ændrings design') og radikal innovation kan købe og bruge og forbruge. Deres unikke 'kunst' eller mesterskab som designere er netop, at de forstår at skabe en formfuldendt og vedrørende eller meningsgivende og måske også tankeprovokerende enhed af det funktionelle og æstetiske.

Og måske på grund af denne forbindelse og 'interplay' mellem det kunstneriske og det instrumentelle træder designeren i dag frem som et forbillede for nytænkning og vækst i det nye kreative innovations-

samfund og 'den legende organisation' (Thorsted, 2013), lige som ingeniøren men på nogle andre vilkår blev fremhævet som forbillede ved industrisamfundets start.

Nye veje i designforskningen

Inden for nyere designforskning tales der i dag om, at design ikke længere (som i industrisamfundet) handler om udvikling af produkter, men snarere om skabelse af mening og oplevelser. Længe har man talt om oplevelsesøkonomi og om brugerdreven innovation som måder, hvorpå man kunne imødekomme brugernes og forbrugernes interesser og behov. Men ifølge den italienske design- og innovationsforsker Roberto Verganti (2009) er der i dag ved at ske et grundlæggende skifte fra en sådan produkt- og brugerdreven innovationstænkning og til en "design-driven innovation". Design betyder etymologisk, skriver han, "...*making sense of things*" (ibid. s. viii; se også Krippendorff, 1989) Nu handler innovation ikke længere så meget om at forbedre allerede eksisterende produkter via nye teknologiske innovationer eller om at skabe en ny 'style'. Det, det handler om – skal vi følge Verganti og vil vi forstå virkelige innovative 'break-through' og succesfulde initiativer som f.eks., da Apple lancerede deres ipod eller ipad, og skabte helt nye behov og livsformer og drømme – er *menings- og værdiskabelse*.

En designer skal ikke kun kende en mangfoldighed af designprocesser og kreative øvelser og kunne koordinere andre ideer og resourcer og netværke og kunne skabe flest mulige ideer på kortest mulig tid, så man ud af dem kan vælge de mest brugbare i forhold til det problem, man ønsker at løse.

En designer, og en leder der vil tænke designeragtigt, skal ifølge Verganti først og fremmest lære sin egen "*personal culture*" at kende. Det betyder ikke hans private meninger og præferencer, men hans personlige og offentligt udtalte forhold til tilegnelse af og stillingtagen til den overordnede kultur og det liv, som han eller hun er en del af.

Den 'personlige kultur' vedrører designerens visioner om det gode liv og syn på mennesket og samfundet i dag, og hvad der dybest set giver mening, og som han eller hun finder værdifuldt, og hvad vi som mennesker i dag længes efter. "*It reflects his own vision about why people do things, about how values, norms, beliefs, and aspirations could evolve, and also about how they should evolve.*" (Verganti, 2009, s. viii)

På Designskolen Kolding har rektor Elsebeth Gerner Nielsen også sat nogle tydelige pejlemærker op for, hvorledes designuddannelsen skal

designes, således at de nye designere fra hendes skole også kommer ud med et 'etisk udsyn' og et samfundsmæssigt engagement og et ønske om, at designerens produkter eller koncepter og handlinger også må kunne gøre mere end 'blot' at øge den økonomiske vækst i en virksomhed og i samfundet.

Et sådant etisk og samfundsmæssigt udblik kan måske lidt forsvinde i den rene designfaglighed og kunsthåndværker-kunnen og kunstneriske og 'frie' eksperimenteren. Derfor har designskolen overordnet valgt nogle temaer som f.eks. 'bæredygtighed', 'social inklusion' og 'kulturel mangfoldighed', som de gerne vil, at de studerende skal forholde deres produkter og ideer til – også. På den måde tilføres den designstuderende en vis 'almendannelse' ud over den rent designfaglige tilgang.

Vergantis tale om designerens "personal culture" som inspirations- og udklækningssted for radikal innovation *behøver* ikke at have dette *almendannende* sigte, som Elsebeth Gerner Nielsen lægger op til. I princippet kan en designer jo blot ville et nyt produkt, fordi det giver ham eller hende (og de kunder der køber produktet) en ny fascinerende oplevelse, der umiddelbart synes meningsfuld og berigende eller blot nydelsesfuld. Som f.eks. – det er Vergantis hovedeksempler – opfindelsen af en ipod, en wii, eller en ny lampe, der skaber et lys, som gør, at man om aftenen kan opleve det, som sad man ude en varm og lys forårsdag. Nye overraskende og ikke-før-tænkte og oplevede verdener, som pirrer vores nysgerrighed, skabe forbløffelse og lyst til at købe det nye og endnu-ikke-oplevede.

Men gør disse nye 'oplevelsesverdener' dybest set vores verden bedre, smukkere eller visere eller mere meningsfuld?

En sådan etisk og normativ spørgen og opfordring til en kritisk forholden sig til det, man gør og producerer, og til at engagere sig i en fælles dialog om overordnede værdier for designproduktet eller designkonceptet, synes designskolen i Kolding er vigtig at medtænke og opfordre til.

Risikoen ved en sådan etisk og normativ tænkning og opfordring er naturligvis, at den frie kunstneriske udviklingsvirksomhed kan blive 'fortænkt' eller ideologiseret fra starten eller bedømt som god eller 'ikke-så-god-og-velset' ud fra kriterier, der er sat *uden for* designprocessens egne rammer og før, at den enkelte designer selv har fået en idé eller ønske om at skabe et nyt design eller koncept.

Der er således også forskel på, om man går til de Store Spørgsmål om, hvad det gode og skønne liv er, og hvorledes man kan leve

med større retfærdighed og visdom og solidaritet ud fra en fra starten grundlæggende åben og undrende tilgang, hvor man *ikke* har et allerede givet svar eller nogle bestemte forventninger men kun ankommer med en ægte grundlæggende spørgen. Eller, om man fra starten har nogle klare idealer og værdier og forestillinger og politiske ideer om, hvad det gode liv og samfund kan og bør være, men man ikke endnu ved, hvordan et sådant ideal eller ideer kan realiseres på innovativ og realistisk vis. I så fald spørges og undres der på to vidt forskellige måder.

I den forstand kan man vel tale om en 'end-driven' almindelse (når man som på Designskolen Kolding har sat tre faste pejlemærker for det gode liv og samfund op fra starten) og en ikke-'end-driven' almindelse, hvor sidstnævnte mere har at gøre med de sokratiske dyder, som kommer i spil, når man grundlæggende erfarer og lærer at 'stå i det åbne og usikre' på en ikke-bedrevidende men eksistentielt set nærværende måde. Altså, hvor de studerende på sokratisk vis op- og udfordres til på egen selvstændig vis at forholde sig etisk og almenmenneskeligt til deres egne designideer og personlige ønsker og drømme for så selv derfra at udforme nogle overordnede etiske og eksistentielle orienteringspunkter og udsyn.

Skabelsen af en alternativ og undringsbaseret design- og universitetspædagogik

Et vigtigt forskningsmæssigt vendepunkt i undersøgelsen sammen med pilotgruppen på designskolen var, da en af designunderviserne midt i forløbet med et smil sagde, at Sokrates, han var lige som jeg som akademiker først og fremmest "et ordmenneske" i disse refleksionsprocesser. Men det var de ikke. De tænker, sagde de, på anden vis med hænderne og via mere sanselig stemte og intuitive og visuelle og taktielle former og medier. "Så kan man i grunden undre sig uden ord?" spurgte de. Hvor langt kan vi i grunden komme med ordet, når vi vil undres og kan man undre sig uden ord? Det fik os sammen til at tænke og undre os over om undren i grunden kommer før ordet og måske endda før spørgsmålet? Kan man foretage nonverbale undringseksperimenter sammen med de studerende på designskolen? Og hvorledes gå videre derfra? Hvordan italesætte en sådan fin sanselig stemt undren og forundring, som stammer fra et egentligt møde og dialog med egen designpraksis – fra et inderside-perspektiv så at sige – og fra et møde med sig selv i denne designpraksis? Hvem og hvor er jeg selv eksistentielt set i forhold til den praksis og den faglighed, jeg er en del

af? Hvor er min personlige stemme og udtryk i det?

Fænomenet undren og forundring trådte da frem som noget ekstra vedrørende og vigtigt for den videre refleksions- og forskningsproces i forløbet. På hvilken måde kan man drage inspiration fra undring og forundringen som erfaring og erkendelsesform i designprocesser og i aktuel designforskning?

Verganti er optaget af, at det ikke er fra de almindelige brugere, at vi skal hente inspiration til radikal innovation. I stedet for skal den innovative virksomhed og designer søge 'first movers' og folk på kanten eller ved fronten af den gældende viden og de givne normer for normalitet. Det er fra kunstnere og andre fremtidsskuende '*interpreters*', at designeren og den design-inspirerede leder skal finde inspiration til 'det nyes kommen', hævder han.

Det er der nok noget om. Men jeg har fundet det interessant at gå en lidt anden vej, og i stedet spørge, om man behøver at gå til yderkantens eksklusive og eksotiske folk og elitegrupper for dérude at finde 'det nye' og på ny meningsgivende?

Kunne det ikke også handle om at finde det ekstraordinære og usædvanlige i det ordinære og sædvanlige?! Med andre ord at se ind i det helt hverdagsagtige for dér at finde det nye og forunderlige? Det ligger måske lige foran vores næser. Det eneste vi hver især – og det kan alle gøre – da behøver at gøre, er at stoppe op, og lade sig gribe og give sig tid til at *være* – længe nok – ved tingene eller fænomenerne omkring os. Så begynder tingene og fænomenerne, som den danske livsfilosof og første nordiske autodidaktiske fænomenolog Ludvig Feilberg siger, at tale til en. "*Alting taler, og altings tale er skønhed*", siger han et sted (Feilberg, 1949. s. 88). Tænk hvis det er rigtigt, og vi kan komme ud i sådanne livfulde åbninger og en sådan, som han kalder det, "*mulighedsforhøjende tilstand*" og originalt "*selvfødende tænkning og selvliv*"?

Genlæser man designer Helle Gråbæks smukke ord på side 375 om 'det tavse rum' i den kreative formgivningsproces, så kunne noget tyde på, at sådanne livfulde åbninger er genkendelige for de udøvende designere.

Men alle disse spørgsmål må jo undersøges på systematisk vis, og jeg har i denne undersøgelse gjort det ved at belyse sådanne erfaringer og tanker ud fra forskellige teoretiske tilgange og diskussioner hentet i moderne designforskning og designpædagogik samt i den aktuelle universitetspædagogiske forskning og filosofi. Ligesom jeg også – på

aktionsforskningsvis – har forsøgt sammen med pilotgruppen af design-undervisere at 'fremkalde' (som i en fotografisk fremkalderproces) de ellers tavse, intuitive og kropslige erfaringer, som designerne og design-underviserne har, når de arbejder.

Det har vi gjort gennem et såkaldt 'fænomenologisk mørkekammer' bestående af fem forskellige fremkalder- eller fikservæsker, som jeg også har bestemt som det *fænomenologiske moment*, det *hermeneutiske moment*, det *sokratisk-dialektiske moment*, det *eksistentielle moment* og det *phronesiske moment*. Til sammen kaldet for *Kundskabs- og undringsværkstedet* (Erstad & Hansen, 2013).

Ud af disse fænomenologiske og hermeneutiske skrive-, dialog- og refleksionsøvelser og sideløbende interviews og observationer er der fremkommet et materiale, som giver et enestående indblik i design-erens og designunderviserens livsverden og arbejde med designpraksissen og det, man med Verganti kalder designeren "personal culture", og som jeg, som vi skal se udviklet senere, foretrækker at kalde for designerens egen '*designpoetik*'.

Fra dette indefra-og-ud-perspektiv løftes og forløses der nogle faglige indsigter og en faglig undren, som ellers ville være forblevet tavs hos designeren og i hans eller hendes 'tænkende og talende hænder'.

Og der ligger, som også Pallasmaa (2009) har gjort fyldigt rede for, også en *eksistentiel visdom* i design- og arkitektpraksissen, når 'hænderne tænker'. Det er ikke kun en praktisk viden ('knowledge-in-action') og pragmatisk refleksion fra praksis ('reflection-in-action') som er på spil, og som Donald Schön (1983) med hans praksis epistemologi og idé om 'den reflekterende praktiker' fik begrebspat.

Når vi vil komme i dialog med den mere eksistentielle og værensmæssige dimension i designerens og arkitektens arbejde, må der, som vi skal se uddybet i de følgende kapitler, tilføres en anden visdoms- og dannelsesorienteret tænkning til fagligheden. Denne tænkning er af en mere kontemplativ karakter end den problemløsningsorienterede og praksis epistemologiske tilgang, som Schön lægger op til, og som jeg her i bogen vil benævne som '*wonder-in-action*'.

Kort om undersøgelsens opbygning

Undersøgelsens første kapitel "**Designpædagogiske sonderinger**" indledes med det anslag, med den impuls, der blev en form for ledemotiv for min undersøgelse og som også gav anledning til den *søgemodel for de Fire Stemmer i den undringsorienterede designpædagogik*, som jeg gennem hele undersøgelsen vender tilbage til og diskuterer og udbyg-

ger på forskellig vis. Denne erfaring fra Designskolen Kolding belyses og videreperspektiveres da ud fra nedslag i den designpædagogiske teori med en særlig interesse for den tavse, kropslige, intuitive og kunstneriske dimension, og hvad man inden for dele af nyere designpædagogik (Danvers, 2003) kalder 'den ontologiske dimension' (værensdimensionen).

Denne eksistentielle og værensorienterede tilgang til designpædagogik og designerens arbejde følges da op i kapitel 2 "**Nye Videns- og værensforståelser i designforskningen**". Her bliver Donald Schöns *praksis epistemologi* diskuteret ud fra en designforskning, der i højere grad tager et eksistensfilosofisk udgangspunkt, og jeg formulerer et alternativt udgangspunkt – en *praxis ontologi* – særlig med brug af Gadammers filosofiske hermeneutik, men også med brug af professor i antropologi Kirsten Hastrup og hendes syn på forskningsbegrebet, som bl.a. Kulturministeriets arbejdsgruppe for de kunstneriske videregående uddannelser refererer til. I dette centrale kapitel diskuteres også begrebet forskning 'gennem' design, og et begreb om forskning 'indefra' design lanceres som en ny tilgang på baggrund af en eksistensfilosofisk forståelsesramme.

I kapitel 3 "**Universitetspædagogiske sondringer**" sættes denne eksistensfilosofiske tilgang til designpædagogik og designforskning i relation til nyere universitetspædagogisk forskning (higher education research). På hvilken måde tænker man universitetspædagogik, akademisk dannelse og 'forskningsbaseret undervisning', og hvorledes beskriver og inddrager man den ontologiske dimension og en mulig 'mode 3-tilgang' i den universitetspædagogiske tænkning og praksis? Her præsenteres nogle erfaringer og et idékoncept for et adjunktpædagogikum for arkitektskolerne, som jeg har gjort mig og tidligere har udviklet, hvor netop den dannelses- og værensmæssige dimension i arkitektunderviserens arbejde bliver belyst.

Disse teoretiske sonderinger baner så vejen for undersøgelsens anden del, der omhandler et aktionsbaseret forskningsprojekt, hvor ti designundervisere i samarbejde med undertegnede undersøger brugen af en særlig type sokratisk og undringsbaseret vejlednings- og undervisningsform kaldet *Kundskabs- og undringsværkstedet* i en designfaglig og designpædagogisk kontekst.

Fokus er her lagt på, hvorledes undring forstås i en designfaglig sammenhæng, og hvor en undringsbaseret vejlednings- og undervisningsform kunne være relevant, når man vil 'fremkalde' og forløse indsigter og kundskaber fra de ellers tavse, kropslige og intuitive

kunstneriske designprocesser.

I kapitel 4 **”Design af aktionsbaseret forskningstilgang på DK”** redegøres der kort for fremgangsmåden for forsknings- og udviklingsprojektet og erfaringerne fra Kunds-kabs- og undringsværkstedet med de ti designundervisere.

I kapitel 5 **”To fortællinger fra en designunderviser og en designstuderende”** åbnes der for de indtryk og ’underside-forståelser’ af den livsverden, som designunderviseren og den designstuderende færdes i.

I kapitel 6 **”Hvad er undren i en designfaglig sammenhæng?”** ser vi nærmere på, hvorledes designunderviserne selv – gennem interviews og skrevne essays – erfarer, hvad undring fænomenologisk set er til forskel fra f.eks. at være nysgerrig, undersøgende, eksperimenterende og kritisk reflekterende.

I kapitel 7 **”Blikke ind i det fænomenologiske mørkekammer”** får vi gennem fænomenologiske og undringsbaserede essays ’inde fra’ designunderviserens egen livsverden nogle enestående indblik i de levede erfaringer og unikke problemstillinger og særlige temaer, som optager designunderviseren.

Dette leder så til kapitel 8 **”Skitser til en undringsbaseret designpædagogik”**, hvor jeg præsenterer nogle skitser til, hvad man kunne kalde en ’undringsbaseret designpædagogik’, og der redegøres for forskellige læringsrum og tilgange i en sådan designpædagogik ud fra den nu færdigudviklede *model for de Fire stemmer i en undringsorienteret designpædagogik*.

I kapitel 9, **”Konklusion og perspektivering”**, knyttes disse erfaringer og indsigter fra arbejdet med designunderviserne på DK til den almene og aktuelle universitetspædagogiske diskurs, og der diskuteres, hvorvidt og hvor denne model for de Fire stemmer i undringsorienteret designpædagogik også kunne være relevant på universiteterne og andre videregående uddannelser.

Kapitel 10, **”Anbefalinger til Designskolen Kolding”**, består selv-sagt af mine afsluttende anbefalinger til DK, men kan også læses som praktiske råd og forslag til andre uddannelser, der vil arbejde med en alternativ og indfalds- og undringsorienteret professions- eller universitetspædagogik.

I første del af undersøgelsen, som er den teoretiske, vil hvert kapitel blive afsluttet med en opsummering og udpegning af nogle forskningsmæssige og uddybende ledespørgsmål. Disse skal bruges til at ledespørgsmålene opsummerer de teoretiske overvejelser i første del

af undersøgelsen, og skal dernæst give retning til den fænomenologisk-eksperimenterende anden del. Og tilsammen skal disse uddybende ledespørgsmål naturligvis ses som underordnet det indledende og overordnede forskningsspørgsmål, som blev beskrevet på side 19.

Undersøgelsen er – som helhed og genre – at betragte som en almindelig afhandling med de intierende forskningsspørgsmål, teoriudvikling og litteraturforankring, metodeovervejelser, eksperiment, diskussion og konklusion og perspektivering. Men alligevel vil læseren nok også finde denne afhandling lidt utraditionel i stil og tone, da afhandlingen i dets stemmeføring og tankebevægelser bevidst bevæger sig igennem afhandlingens mere traditionelle struktur ud fra essayformens mere fortællende og afsøgende og undrende tone.

Det er gjort, dels fordi jeg er af den overbevisning og har gjort erfaringer med, at det personligt-undrende fageessay som genre (Merleau-Ponty, 1964; Adorno, 1976; Bech-Karlsen, 2003; Johansen, 2003; Hansen, 2007) bedre giver sprog og bevægelsesplads til indfaldet og de undringer, der måtte opstå undervejs. Men jeg benytter mig også af essayformens stil og tone, fordi denne stil og tone – bedre end rapporten og den traditionelle afhandling – kan få erfaringer i tale og ikke mindst læseren ind i nogle af de samme undringer og åbninger og søge- og spørgebevægelser (eller pegeakter), som har ledet denne undersøgelse, og som må til, hvis det væsentlige i en sådan fænomenologisk og hermeneutisk orienteret undersøgelse skal kunne komme frem.

Hvis således læseren efter at have læst denne undersøgelse er blevet ramt af en større forundring og undring over begreber, erfaringer og tilgange inden for designtænkningen og designpædagogikken, som man ellers har opfattet som selvfølgelige eller uproblematisk, ja så mener jeg, at undersøgelsen har nået i mål. At kunne skabe nye undringer og nye spørgsmål på en informeret og faglig kvalificeret baggrund er, i en fænomenologisk og hermeneutisk forskningssammenhæng, at have gjort forskningsmæssige 'fund'.

Det må endvidere være åbenlyst, at når man som Designskolen Kolding bevidst har inviteret en filosof og ikke f.eks. en sociolog, antropolog eller psykolog til at undersøge deres praksis og pædagogiske tænkning, vil der naturligvis blive ledt efter det, der er *filosofisk* interessant. Når man så ovenikøbet har inviteret en pædagogisk filosof med forskningsspeciale i filosofisk vejledning og med en forskningsmæssig

interesse og baggrund for eksistensfilosofiske og fænomenologisk-hermeneutiske tilgange, så må det også være indlysende, at det særligt vil være den eksistentielle og værensmæssige og undringsorienterede del af design- og universitetspædagogikken og designforskningen, som vil blive taget op og undersøgt. Det interessante spørgsmål er da, *hvad* en sådan tilgang kan tilbyde aktuel design- og universitetspædagogik og designforskning og naturligvis også de konkrete designundervisere på Designskolen Kolding og skolen som sådan.

Ud over denne personlige begrundelse af valg af forskningstilgang, så gives der naturligvis også – som vil blive tydeligt i kapitel 1 og 2 – nogle gode grunde netop til at anlægge en eksistentiel fænomenologisk og filosofisk hermeneutisk tilgang til designforskning og universitetspædagogik, når man – som jeg flere gange har påpeget i dette indledende kapitel, ønsker at tænke design og design og universitetspædagogiske processer ud fra en undrings- og meningssøgende og meningsmodtagende tilgang. Når designprocessen ikke tænkes og praktiseres ud fra et primært problemløsnings-mode, men ud fra en undringsbaseret og meningssøgende-mode, kalder det på andre forskningstraditioner end dem, som Donald Schön oprindeligt trak på eller dem, som i dag trækker primært på den pragmatiske og socialkonstruktivistiske tilgang¹.

Endelig skal det, som allerede er blevet fremhævet flere gange, siges, at nærværende undersøgelse ikke kun henvender sig internt til Designskolen Koldings ledelse og/eller skolens undervisere og studerende, eller overordnet set kun til designfaget og designforskere og -undervisere generelt.

Undersøgelsen er skrevet så den også kan læses af andre faglige og professionelle miljøer og forskere, som er optaget af, hvorledes 'the designerly way of thinking and doing' (Cross, 2001) også kan være relevant *uden for* designfagets egne cirkler, når man f.eks. vil udvikle en mere innovativ og artistisk måde at arbejde som universitetsforsker eller som sygeplejerske eller coach. Nok er fokus i denne undersøgelse således på, hvorledes der kan tænkes og praktiseres en alternativ form for universitetspædagogik på Designskolen Kolding, men som under-

1 Inden for systemisk og socialkonstruktivistisk teori og især lærings- og organisationsteori skelnes der gerne mellem 'socialkonstruktivistisk' og 'konstruktionistisk' tilgang (Gergen, 1996). En sådan skelnen anerkendes i det følgende, men er ikke væsentlig eller relevant at gøre i forhold til forskellen mellem på den ene side disse socialkonstruktivistiske og konstruktionistiske tilgang hvor 'the meaning making paradigm' råder – og så på den anden side den værensmæssige og eksistensfilosofiske tilgang, hvor 'the meaning receiving paradigm' råder.

søgelsen skrider frem, vil man se, at det også går den anden vej. Altså: hvorledes kan universiteterne og f.eks. professionshøjskolerne lære af den designmæssige måde at tænke og skabe på?

Men man vil, som jeg kort anførte tidligere, også se i løbet af undersøgelsen, at der også er en 'philosophical way of thinking and doing', som designskolerne og de kunstneriske videregående uddannelser (såvel som masseuniversiteterne og professionshøjskolerne) kunne drage fordel af at medtænke og praktisere på deres uddannelser, hvis de vil fremme de studerendes eksistentielle (selv)dannelse og kreativitet.

En sådan eksistentiel dannelse er, vil undersøgelsen vise, en nødvendig forudsætning for, at designeren, forskeren og den universitetsstuderende er i stand til at holde sig åben over for det forunderlige *i* hverdagen og det, som Hubert Dreyfus og Sean Dorrance Kelly smukt har beskrevet som at komme i et 'genfortryllet' forhold til verden (Dreyfus & Kelly, 2011). Det vil glæde mig meget, hvis en sådan 'genfortryllelse af verden', ville blive tydeligere og synes mere mulig efter en læsning af denne undersøgelse.